

# Århus Friskole og musikken

af Leif Falk

## Skolens historie

Århus Friskole startedes i 1952 med 11 elever og en lærer af en gruppe forældre som alternativ til den store, upersonlige folkeskole og inspireret af »Den lille skole« på Gammellosevej, Lyngby. Nøgleordet var frihed – antiautoritær pædagogik, medbestemmelse, tilvalg og individuel undervisning. De skabende fag, værkstedsfag, dramatik og musik havde lige så stor værdi som dansk, regning og orientering.

I perioder har skolen været mere lærerstyret- autoritær- som følge af pres fra forældrene om indlæring af almindelige regne- og læsefærdigheder. I andre perioder - f.eks. skoleåret 68-69 - har eleverne haft fuldstændig »frihed« til at vælge beskæftigelse, således at faget »lege« havde samme prioritet som »læse« eller »regne«.

Spørgsmålet om det autoritære selvregulerende har hele tiden været et spørgsmål om balance mellem lærernes og elevernes indflydelse på det pædagogiske arbejde. Man har - bortset fra nogle år med fast lærerstyring og året 68-69 med fuldt tilvalg, yderpunkter i skolens udvikling - altid søgt en frugtbar vekselvirkning.

I dag - 1980 - har skolen 120 elever, 12 pædagoger og 4 andre medarbejdere.

Skema, fagindhold og styrelsesform er i dag en sammensmeltning af tidligere års erfaringer.

Dansk og regning indlæres i klassetimer, og eleverne undervises i stor udstrækning individuelt.

Orientering emne foregår som projektundervisning på tværs af klassegrupperne i interessegrupper.

Daglig madlavning og rengøring er organiseret i arbejds hold, der består af en elev fra hver klasse.

Rytmik og bevægelse indgår hver dag med en halv time til hver klasse som obligatorisk fag.

Værkstedsfag indgår i den øvrige undervisning til daglig og derforuden er en hel dag om ugen afsat til værkstedsfag for hele skolen. Værkstedsfagene veksler mellem individuel »kunstnerisk« skaben, færdighedsindlæring, projektorienteret produktion

i grupper og vedligeholdelsesarbejde på bygninger og inventar.

Dramatik indgår i den øvrige undervisning og som tilvalgsfag på værkstedsdage.

Musik indgår i den øvrige undervisning og som tilvalgsfag på værkstedsdage. Derudover har hver klasse fra 2. til 7. ca. 20 timer årligt - samspil.

Uden for skemaet - i frikvarterer og før og efter skoletid - har børn og voksne adgang til alle lokaler og undervisningsmidler i det omfang de kan have ansvar for sig selv og inventaret.

## Udkast til en målsætning for skolen. 1979

Dette udkast er et resultat af lærergruppens bearbejdelser af en lang række nye og gamle forslag. Der opnåedes dog ikke fuld enighed om denne sidste:

Århus friskole er med forsæt en lille skole. Vi anser det for vigtigt at alle kender hinanden og kan følge med i hvad der foregår overalt på skolen.

Skolens pædagogik formes ud fra det synspunkt at børnene i lige grad skal opnå teoretiske og praktiske færdigheder og udvikle deres sociale forståelse. Disse tre elementer skal indgå i enhver aktivitet på skolen.

I arbejdet for at udvikle børnenes sociale forståelse kræver vi, at børnene arbejder fælles omkring opgaveløsninger, ansvar og oplevelser.

Vi bekæmper individuel selvrealisering på andres bekostning, modarbejder konkurrence og bekæmper undertrykkende kønsrolledannelser.

Skolen er udadrettet. Vores arbejde skal tage udgangspunkt i den verden som omgiver skolen og som den er en del af. Dette arbejde skal ikke blot gå ud på at vi undersøger og lærer af omverdenen, men vi skal også engagere os i den og ændre den gennem vores deltagelse.

I takt med børnenes øgede indsigt og formåen tilskynder vi

dem til at påtage sig større og større ansvar for de praktiske forhold og det sociale liv på skolen.

I sammenhæng med alt dette søger vi at bevare og stimulere børnenes medbragte nysgerrighed, fantasi og skaberglæde og skabe muligheder for at de kan udtrykke deres tanker, følelser og ideer i mange forskellige medier og på en konstruktiv og naturlig måde.

I vekselvirkning med en foranderlig verden vil skolen også forandres. Der vil blive eksperimenteret med samarbejdsformer og arbejdsmetoder, men vi vil stadig søge at skabe et trygt, vågent og aktivt skolemiljø.

For at opnå denne udvikling hos børnene skal forældrene være på linie med og arbejde aktivt sammen med skolen, deltage i møder og praktisk arbejde på skolen.

Forældre som ikke kan gå ind for målsætningen og/eller ikke har tid at afse til arbejdet for skolen bør ikke søge at få deres børn optaget på skolen.

### Musik og bevægelse

Arbejdet med rytme er arbejde med muskler og nerver og koordination. Rytmsk musik- og bevægelsessamvær er konditionsgivende, styrketrænende, koordinationstrænende social aktivitet, der bevarer helheden krop og sjæl. Fagets indflydelse på menneskets tænkning og sociale adfærd er ikke undersøgt, men der anes sammenhænge.

Vores mål: at give børnene en rytmsk bevægelses- og musikkultur, der kan tilfredsstille visse sociale behov og gøre dem aktive og produktive og dermed modarbejde den opdragelse til passiv forbruger/konsument som det moderne samfund praktiserer. Fagets vigtigste mål er ikke at uddanne professionelle musikere og dansere, da arbejdsløsheden indenfor faget er for stor, men at styrke det sociale samvær, for når dette glipper er alt andet glimmer.

Midler: Rytmen er den kraft, der skal udvikles for at bevare og udvikle barnets forudsætninger. Rytmen som en ustandselig kontinuerlig mere eller mindre mekanisk bevægelse og eller lyd er i sig selv produktivfremmende for bevægelse, stemmelyd, dramatisk udtryk og sprogligt udtryk. (Man synger når man kører i bil. Her er produktivkraften ren mekanik.)

Barnets forudsætninger er:

bevægelsesglæde og - i forhold til voksne - et meget nuanceret bevægelsesmønster, som imidlertid synes ubevidst.

et sprog som bruges fantasifuldt og af og til synges: spontan sang.

et fond af regellege, rollelege og bevægelseslege.



nogle sange, hvoraf nogle er fælles: traditionelle børnesange, popsange og frække sange.

nogle rim og remser.

udråbssangen (aura forlaura).

evne til at frembringe lyd ved slag og klap.

evne til at reagere på lydimpuls (dansen).

evne til at bearbejde sin virkelighed ved at give tanker og oplevelser sprogligt, dramatisk, sangligt og motorisk udtryk.

### Metode

Vi starter med en iagttagelse og analyse af børnegruppens egen aktive virksomhed. Heri indgår iagttagelse af børnenes motoriske, sproglige, rytmiske og sociale adfærd og færdigheder.

De motorisk normalt udviklede børn har i 6-års alderen nogle færdigheder f.eks. gadedrengeløb, sjipling, hink, hop, kolbøtter osv. Disse færdigheder træner, bevidstgør og udvikler vi i de første år i lege og danse. De børn, der ikke har disse færdigheder, skal have dem, de skal lære og træne de bevægelser som andre har lært sig. Specielle handicaps skal behandles i samarbejde med forældre, skolelæge, sundhedsplejerske og

eventuelle specialister. Disse færdigheder har stor betydning for det enkelte barns sociale status og for dets mulighed for at deltage i mange lege. At løbe, hoppe, kravle, klatre og falde er en stor del af denne aldersgruppes aktivitet, og de færdigheder de træner er af stor betydning for det rytmiske samvær. Gaded-rengeløbet har direkte forbindelse til shuffle- og boogie-wogie-rytmen og er en direkte kropslig oplevelse af denne. Sjipning er koordinationstræning af arme og ben osv.

Den fortællende sang som børn oftest bruger i stille-lege situationer, hvor de egentlig synger til sig selv forsøger vi at gøre mere offentlig end privat i pantomimeformen, som oprindeligt er Astrid Gøssel og Bernhard Christensens ide i den form vi bruger den. Således: Børnene skiftes til at fortælle en historie eller en oplevelse, de andre mimer samtidig med at historien bliver fortalt. Det barn der fortæller, akkompagnerer sig selv med en pentaton marimba, en tromme eller en kvintstemt guitar. Formen kan udvikles på alle måder: flere akkompagnerende instrumenter, et kor, to eller flere fortællere, en mere eller mindre i forvejen fastlagt handling, akkompagnement med flere harmonier osv. Når børnene er opdraget med denne form kan den bruges for alle aldersgrupper, og de elsker det. Denne form gør improvisation til en simpel, ukompliceret ting.

Den for os eneste brugbare fællessang børnene møder med i 6-års alderen er udråbssangen. Alle de andre færdigsange har forskellige skavanker i forhold til netop den aldersgruppe. Udråbssangen har en fast periode på 4 eller 2×4 grundslag, den er pentaton uden underforstået funktionsharmonik og den er et musikalsk redskab, som bruges til at udtrykke klare beskeder til omverdenen med. Netop den faste 4-slags periode, som alle børn omkring 5-års alderen tilsyneladende behersker i så høj grad at de kan improvisere tekst og melodirytme indenfor dens rammer, er et vigtigt redskab for »dansere og musikere« og i arbejdet med voksne opdager man hvor svært det er at genoptræne periodefølelse. Vi bevidstgør og træner denne periode i råb, sange og improvisationer: ekkosang og veksel-sang.

En anden vigtig færdighed som mange har erhvervet sig i 5-6-års alderen er at kunne slå, klappe eller hoppe grundslagene til en sang de selv synger og at indrette slag, klap og hop efter de andres. Enkelte børn har svært ved ikke at lade sig forstyrre af melodirytmen, og de må arbejde hårdt af og til i årevis. Dette fænomen ligner de vanskeligheder nogle børn har med at lære at læse, og man burde måske tage det lige så alvorligt.

De første to - tre år foregår al musikundervisning i gymna-

stiksalen og under former der mest ligner leg. Det er først og fremmest meningen at give børnene et positivt forhold til faget. Instrumenterne er begrænset til trommer og marimba ud fra det synspunkt, at disse instrumenter passer til børnenes motorik, deres interesse for »at slå på noget« der giver lyd og deres spontane brug af pentatonik. For de børn der tidligere end de fleste bliver interesseret i harmonisering er der altid adgang til et klaver på skolen.

De færdigsange - fællessange - der har størst værdi er dem der er »hjemmelavede«. De gulerødder man selv har dyrket smager bedre end Brugsens. De indeholder det man har brug for og ikke mere. Hvis en gruppe har lavet en sang føler alle at det er gruppens sang og den bliver sunget meget. Børnene føler meget for deres eget produkt og har ikke den kritiske distance, der ellers let kommer i vejen for lysten til at synge.

Rytme, improvisation og egen produktion bliver de tre gennemgående principper for hele skoleforløbet.

I 3.-4. klasse starter arbejdet med konventionelle instrumenter: trommesæt, klaver el-bas, guitar og fløjte er de mest almindelige. Senere kommer basun, trompet, sax, el-guitar og tværfløjte. De sidste år får musikundervisningen mere karakter af instrumentalundervisning, børnene vælger sig et instrument som de særlig dyrker og som de spiller i samspilssituationer. Bevægelsesundervisningen bliver dans, koreografi, anatomi, viden om børn og pædagogik - i teori og praksis.

Det er imidlertid vigtigt at pointere at pantomimeformen med den helt frie improvisation og den fuldstændige sammenhæng mellem dans, sang, musik, digt og drama indgår på alle klassetrin, ligesom tromning og rytmisk bevægelse. Det er af stor betydning at man altid kan indgå i en musik-bevægelse-situation enten ved at danse, at spille tambourin eller ved at fyre en improviseret sang af hen over de evigt tilbagevendende 2, 3 eller 4 akkorder. Den rene instrumentalisme kan sjældent holde liv i en situation - da er dansen eller sproget livgivende.

Nogle få eksempler:

- En dreng i 4. klasse er begyndt at danse. Han holdt op med det tidligt - før han kom i skole. Nu har han set Travolta. Han vipper bækkenet frem og tilbage, mens højre arm med strakt pegefinger bydende glider fra siden og fremover - en meget bydende attitude som han til hver en tid - uden skam - tyranniserer sine omgivelser med. Han får andre drenge med. De står på geled og danser. Når man ved hvor svært det er at få især drenge til at danse er der - trods alt - en begyndelse her. Vi bruger hans dans i situationer, hvor der kræves en solodanser. Når hans solo er ovre går han ud i kredsen og der må han finde

et trin der passer nogenlunde til resten af gruppen – han får endnu en bevægelse og i kredsen er han tilskuer til andre solister, som danser andre danse.

I en anden situation måtte han indrette sin dans efter en trommerytme som en klassekammerat var ved at øve.

En dag gik jeg til ham og viste ham at bækkenet kunne vippe sidelæns. Han brød rødrende sammen. Sidelæns – det ville han ikke. Identifikationen med Travolta var umulig ved den bevægelse – psyken havde ingen bås at være i.

Vi arbejder altid med aktuelle ting og indlægger så det almene som bevægelsestræning, kropsbevidsthed, rytmer, egne tekster, melodier, harmonier osv.

– I en time med 7. klasse blev klassens »supermusiker« træt af at vente på at de andre fik lært en melodi. 5 minutter efter havde vi en tekst forfattet på stedet af en af pigerne:

Der er nå'd der trykker

Er her no'n me' nykker?

Han sku' hel're bli' derhjem'.

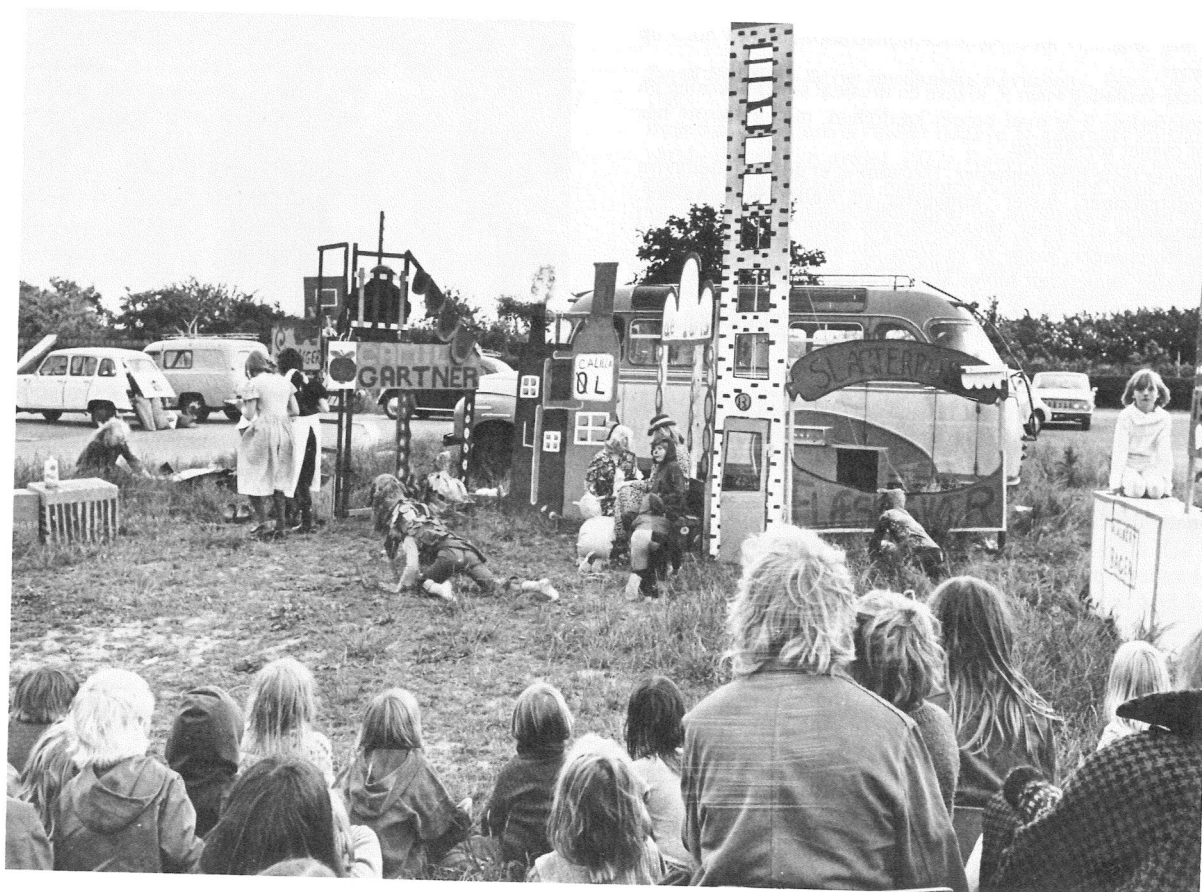
Den blev sunget og spillet så indædt at han *måtte* være med.

Der er utallige lignende og anderledes situationer, nogle er kogende og andre er sprængfyldte med irritation over hinanden, få er kedelige eller langsomme.

– I 9. klasse diskuterede vi om dans var bedre end fodbold. Det handlede om konkurrence og om kønnene. Efter diskussionen lavede pigerne en sang om at drengene var for hårde. Drengene svarede med et vers om at pigerne var afventende. Tredie vers skulle blive en forsoning.

Som eksemplerne måske kan give indtryk af, foregår en meget stor del af undervisningen løbende i sammenhæng med hvad der ellers foregår på skolen eller i samfundet som sådan. På gangen, i frikvarterene, i tysktimen, på lejrskoler, efter skoletid, i skolebussen – alle steder er der situationer der giver anledning til musik og dans – og der foregår en masse. Børnene lærer af hinanden og inspirerer hinanden, lærerne blander sig, retter eller synger bare med, – og en ting må siges tydeligt: de voksnes engagement og vitalitet og deres evne til at sætte igang er altafgørende. Vi tror ikke på at børnene kan selv uden voksne. Pædagogen må hele tiden forsøge at se overordnede mål og styre udviklingen i den »rigtige« retning.





#### Året i dans og musik

Vi søger ustandselig at skabe nye situationer som giver mulighed for dans og musik, som vi kan være med i.

Sidst i august afholdes hvert år »Høstival« på skolen. En udendørs fest fra kl. 12 middag til kl 20. Skolens forskellige bands spiller til dans. Skolens naboer er inviteret.

I Århus Festuge står vi som arrangører af et karnevalsoptog gennem byen, hvor vi opfordrer andre institutioner og enkelt-individer til at deltage.

I samme uge deltog vi tidligere i en skolemusikfestival for kor og orkestre med det klare formål at vise en anden form for musikaktivitet end den dødkedelige, af fortiden dikterede, ukropslige, kun-for-voksne-musik.

Vi holder en julefest hvor vi spiller og danser julesange på vores måde.

I februar er der fastelavnsfest. Den er afslutning på et fællesemne for hele skolen. Sidste år var emnet Afrika – i år bliver det Danmark. Sidste år dansede vi to afrikanske danse, i år



danser vi nok folkedans.

1. maj følges vi med Fællesdemonstrationen med horn og trommer.

Sidste skoledag viser 9. klasse en musical som afslutning på et skoleforløb. I år over emnet kærlighed, men emnerne har været meget forskellige.

Disse er faste begivenheder. Herudover er der lejlighedsvis demonstrationer, fester, koncerter på andre institutioner, fremlæggelse af emner, musicals, som opføres på Huset og i beboerforeninger, sange til radioen, tv-udsendelser o.lign.

Udenfor skoletiden bliver skolen brugt til undervisning af voksne i rytmisk musik og bevægelse.

Gamle elever mødes ind imellem i Friskolens big band.

### Musikpædagogiske principper

Astrid Gøssel og Bernhard Christensen startede i 30'erne med at grundlægge en musikpædagogik på rytmisk/motorisk grund. Gøssel der var musikpædagog indså at en forsømt bevægelsestræning var årsagen til den stive musikudøvelse som var almindelig praksis i Europa. Derfor helligede hun sig efterhånden helt arbejdet med at skabe en ny bevægelseskultur. Hun studerede afrikansk kultur, menneskets anatomi og motoriske udvikling, moderne psykologi, filosofi og pædagogik i teori og praksis og sammenfattede det i nogle principper for en pædagogik. Bernhard tog sig af musikken. Det blev børnehaverne der først optog ideerne og startede en praksis, som i dag føres videre og har givet det danske sprog et nyt begreb: bongopatter (Klaus Rifbjerg). Ideerne fik aldrig betydning for folkeskolen og slet ikke for universiteter og konservatorier. Her blev Orff den altdominerende guru. De små skoler – lilleskolerne – blev dem der ville eksperimentere med en praksis, og vi betragter stadig vores arbejde som et eksperiment.

Nogle vigtige principper:

Der er en betydelig sammenhæng mellem lyd og bevægelse, mellem musik og dans.

Musik løsrevet fra dans er æstetik.

Rytmen er en produktivkraft, som skal udvikles for at gøre mennesket bedre egnet til aktivt at tage del i selskabeligt samvær.



Helhedsbegrebet:

- sammenhængen mellem individ og omgivelser
- den gensidige påvirkning mellem psyke og soma
- den indre og den ydre bevægelsesorganismes gensidige påvirkning

- den ydre bevægelsesorganisme skal bevidst organiseres som en helhedsbevægelse (totalbevægelse) der koordinerer de store muskler i ben, hofter, lænd, mave, ryg, skuldre og hals: således at vi kan udvikle de anlæg vi har i os.

Alt muskelarbejde skal være dynamisk (aldrig statisk, af hensyn til blodomløbet – den indre organisme).

Undervisningen er i grunden baseret på det børnene kommer med. Og de kommer med det hele, men – – –

Alle metoder og midler skal tages i brug for at styre udviklingen: penge, tid, plads, good-will, efteruddannelse, støtte fra kolleger, instrumenter, inspiration, vejledning, indlæring, manipulation, surhed og terperi.

Folkeskolen, som den er i dag, kan ikke gennemføre en sådan undervisning, og jeg mener at man som pædagog for sin egen og børnenes skyld skal nægte at undervise under de betingelser de bydes.